

OPERA LUI IOAN MICU-MOLDOVAN ÎN CONTEXTUL DEBUTURILOR POLEMICII ISTORIOGRAFICE CONFESIONALE CU PRIVIRE LA UNIREA RELIGIOASĂ

Dacă se pornește, cum e și firesc, de la constatarea evidentă că scrisul istoric greco-catolic s-a maturizat în împrejurările unor acerbe “înceștări” cu seria mult prea lungă de autori ortodocși contestatari ai actului de aderare a românilor la catolicism, trebuie, desigur, coborâtă analiza de față până în apropierea momentelor care au marcat debutul polemicii. Pe această cale, se ajunge cu ușurință la disputa Ioan Micu-Moldovan-Nicolae Popea, un relativ tăios schimb de replici care prefigura pătimașele luări de poziție ale autorilor de mai târziu.

Atunci când Micu-Moldovan a luat hotărârea de a lectura critic lucrarea lui Popea, intitulată *Vechea Mitropolie Ortodoxă Română a Transilvaniei. Suprimarea și restaurarea ei*, a făcut-o nu doar ca un bun autor de manuale, ci și ca specialist cu experiență în cercetarea trecutului bisericii românești. El editase deja primul volum din cunoscutele *Acte sinodale ale Bisericii Române de Alba Iulia și Făgăraș* și, în toiu “duelului” său istoriografic cu Popea, l-a publicat și pe cel de-al doilea.

De altfel, reputatul autor greco-catolic a fost omul performanțelor maxime în toate domeniile în care a activat. Cariera de dascăl i-a fost onorată cu funcția de director al școlii Blajului, cea de cărturar și cercetător, cu statutul de membru corespondent și apoi titular al Academiei Române, cea de prelat, cu demnitățile de vicar-capitular, vicar general arhiepiscopesc și prim prelat papal al Blajului (s-a numărat și printre candidații la scaunul mitropolitan), iar ca militant al cauzei naționale, eficientele participări la conferințe și la mișcarea Pronunciamentului au fost răsplătite prin alegerea sa ca președinte al Astrei, în succesiunea lui Bariț¹. Și-a câștigat prestigiul prin temeinice studii efectuate la Blaj, Budapesta și Viena, prin deprinderi cărturărești dobândite pe parcursul colaborării fructuoase cu Cipariu, prin calități de eminent gospodar al școlii și al bisericii, prin respect față de document și față de adevărurile istoriei, prin moderație, prin sârguință și, nu în ultimul rând, prin consecvență².

Încă dinainte de a se angrena în disputele cu Popea -purtate prin intermediul *Arhivului pentru filologie și istorie* de sub conducerea lui Cipariu, a *Telegrafului român* și a câtorva broșuri- Micu-Moldovan a încercat să dezvăluie unele dintre “tainele” Unirii religioase. Astfel, în primul volum al *Actelor sinodale...* (cel referitor la documentele sinoadelor din 1742, 1751, 1764, 1782, 1850 și 1868), într-un studiu dedicat modului de alegere a vlădicilor ardeleni, el recunoaște că începuturile catolicizării “toleraților” au marcat restrângerea dreptului sinodului de a-și desemna conducătorul. Dacă legislația medievală transilvană (respectiv un articol dietal din 1579 sau diplomele lui Rákoczi și Apafi) permitea clerului superior să-și numească vlădica, actul electoral fiind urmat de confirmarea princiară, după Unirea religioasă, scrie autorul, s-a trecut la sistemul desemnării episcopului de către împărat, pe baza a trei propuneri înaintate de sinod³. Este de apreciat atitudinea obiectivă a lui Micu-Moldovan de a admite să dezbătă și consecințele mai puțin plăcute ale transferului confesional românesc, precum diminuarea autonomiei ecleziastice sau decăderea mitropoliei la statutul de episcopie, chiar dacă, în stadiul de atunci al cercetărilor, el a făcut greșeala de a considera diploma a doua leopoldină a Unirii religioase, care în articolul 12 puncta noul mod de numire a episcopului, ca pe un fals iezuit. De altfel, comentând această diplomă, pe a contestat-o vehement, el nu a sesizat uriașa valoare juridică și politică pentru “tolerați” a actului, insistând doar asupra consecințelor sale catastrofice, legate de impunerea instituției teologului iezuit⁴.

A revenit asupra deciziilor confesionale românești din anii 1697-1700 și în volumul al doilea al *Actelor sinodale...*, cel cu privire la materialele sinoadelor din 1700, 1725, 1728, 1732, 1738, 1739, 1772, 1821, 1833 și 1869. Aici însă, referindu-se la debuturile convertirii românilor ardeleni la catolicism, reputatul specialist a renunțat cu totul la considerațiile personale, mărginindu-se la redarea protocoalelor ședințelor din 4 și 5 septembrie 1700, a manifestului de unire din 5 septembrie 1700, cu

¹ Date biografice despre Ioan Micu-Moldovan la I. Lupaș, *Nicolae Popea și Ioan Micu-Moldovanu. Discurs rostit la 8 iunie 1920 în ședință solemnă de I. Lupaș, cu răspuns de N. Iorga* (colecția “Academia Română. Discursuri de recepțiune” XLVIII), București, 1920, p. 22-47.

² *Ibidem*.

³ Ioane M. Moldovanu, *Acte sinodale ale Bisericii Române de Alb'a Iulia și Făgărașiu*, tomu I, Blasiu, 1869, p. 167-187.

⁴ *Ibidem*.

variante sa latină, și a canoanelor sinodale din 14 septembrie 1700, în forma în care toate aceste documente fuseseră deja publicate de Petru Maior, A.T. Laurian și Nicolae Bălcescu⁵.

Micu-Moldovan nu a deschis disputa cu Popea nici de dragul polemicii și nici din dorința de a se face remarcat cu orice preț. De altfel, numeroasele scrieri cu caracter didactic, calitatea periodicului intitulat *Foaia școlastică*, pe care l-a redactat cu multă pasiune, manualele foarte bine primite, precum *Geografia Ardealului* sau *Istoria patriei*, și alte aspecte ale bogatei sale activități îl puteau impune ca reputat autor și ca investigator apreciat al trecutului confesional, chiar fără implicarea într-o confruntare teoretică pe care, de fapt, nu și-a dorit-o⁶. L-a îndemnat însă în a primi provocarea istorică lui Popea respectul său față de adevăr și obiectivitatea metodologică, repere morale și profesionale pe care le-a promovat toată viața. Nu trebuie uitat faptul că, deși s-a distins și prin calitățile de desăvârșit prelat greco-catolic, el nu s-a situat pe pozițiile unui apărător fanatic al Unirii religioase sau de apologet al acesteia. Nu a făcut nici un rabat, de dragul preocupărilor confesionale, la calitatea cercetărilor pe care le-a întreprins și nu și-a croit false scrupule în a aborda, nu numai în volumele *Acte sinodale...* -amintite în rândurile de mai sus- laturile și efectele mai mult sau mai puțin umbrite ale transferului confesional al românilor ardeleni. Într-un ton lipsit total de ură sau de dispreț față de autorii ortodocși, el a admis de mai multe ori că Unirea religioasă a fracturat societatea noastră și că, profitând de consecințele separării de credință, străinii au dorit și au reușit să-i facă pe români să se certe între ei. Dar, tot fără patimă, nu a uitat să adauge la considerațiile sale critice o nedumerire extrem de actuală, și anume aceea că există și la alte popoare trei sau patru religii, ceea ce nu-i împiedică pe cetățeni să se aibă ca frații.

Paradoxal, deși nu a fost un coleric, un orgolios sau un pasionat în a formula sentințe, Micu-Moldovan se mai avântase în două polemici relativ puternice. Una a purtat-o cu Titu Maiorescu, pe tema direcțiilor de dezvoltare ale culturii și educației populare, iar cealaltă a reprezentat, în fapt, o luare de poziție împotriva scrierilor istoricului german Wattenbach, care, interesat de sașii ardeleni, în contextul referirilor la comunitățile lor, schițase și câteva opinii injurioase la adresa românilor⁷. Confruntările de idei, mai mult sau mai puțin vehemente, cu aceste personalități i-au adus autorului blăjean un plus de experiență, i-au conferit o anume ușurință în susținerea demonstrațiilor și au indus un important aport calitativ în construirea argumentațiilor. Toate acestea se resimt și în ceea ce privește desfășurarea disputei sale cu Popea, asupra căreia nu vom insista decât din perspectiva ecourilor ei în istoriografia Unirii religioase.

În același an al apariției lucrării lui Popea cu privire la problematica suprimării și restaurării vechii mitropolii ortodoxe ardeleni, care lansase excesive acuze la adresa catolicizării unei părți a românilor ardeleni⁸, Micu-Moldovan a pregătit deja un răspuns pe măsura afrontului adus de protejatul lui Șaguna trecutului Bisericii Unite. În articolul său din *Archivul pentru filologie și istorie*⁹, autorul blăjean surprindea, pe bună dreptate, părțile cele mai vulnerabile ale studiului *Vechia Metropolia Ortodosă a Transilvaniei...*, adică cele "tehnice", legate de nerespectarea obligației verificării prealabile a veridicității documentelor citate, de lipsa controlului și a procedurii de confruntare a surselor și de absența unei elementare critici asupra materialului arhivistic utilizat. Publicând numai anumite versiuni ale unor acte, pregătind eronat documentele pentru tipar, înlocuind, deseori, textele originale doar cu interpretări ale lor, Popea a ajuns, susținea Micu-Moldovan, să facă, de fapt, istoria, nu să o reconstituie așa cum ar fi trebuit. În aceste condiții de analiză superficială, nu e de mirare - scria în continuare profesorul blăjean- că cercetătorul ortodox nu a putut evita câteva mari greșeli de conținut în evaluarea Unirii religioase și că nu a adus, în realitate, nimic nou -nici ca informație, nici ca punct de vedere- pentru istoria bisericii românești de până la 1848¹⁰.

Nu exista nimic pătimaș sau acid în considerațiile lui Micu-Moldovan asupra cărții lui Popea, ci, mai degrabă, ele reflectau o firească dorință, manifestată de orice specialist, de respectare a adevărurilor trecutului și a unor norme fundamentale specifice cercetării istorice. Din păcate, din acest punct, polemica a devenit mult mai pătimașă. Interpretând observațiile care i s-au făcut drept un atac la

⁵ *Ibidem*, tomu II, Blasiu, 1872, *passim*.

⁶ I. Lupaș, *op. cit.*, *loc. cit.*

⁷ *Ibidem*.

⁸ Nicolae Popea, *Vechia Metropolia Ortodosa a Transilvaniei. Suprimerea și restaurarea ei*, Sabiniu, 1870, *passim*.

⁹ În nr. 35, din anul 1870.

¹⁰ *Ibidem*.

persoană, Popea a replicat în *Telegraful Român*¹¹ printr-o *Contracritică*, în care nu s-a mulțumit să răspundă punctual semnalărilor receptate, ci a reiterat, cu înverșunare și evidentă satisfacție, mai vechile sale reproșuri în legătură cu opțiunea unei părți a românilor ardeleni pentru Biserica Romei.

Ultima etapă, relevantă în plan istoriografic, a acestei dispute de idei a fost cea a publicării de către Micu-Moldovan a broșurii *Spicuire în istoria bisericească a românilor...*, în care a încercat să revină la moderația momentelor de început ale polemicii. Aici, profesorul blăjean a dat expresie, poate, celor mai valoroase gânduri ale sale referitoare la Unirea religioasă, mai importante chiar decât tentativa, trecută pe un loc secundar între prioritățile studiului, de a para loviturile încasate prin *Contracritica* lui Popea. Din nou, ca de atâtea ori, autorul, deși însemnat cleric greco-catolic, nu a ocolit părțile negative ale transferului confesional românesc. Spre exemplu, departe de el intenția de a fi susținut ideea exagerată că, în anii 1697-1701, toți românii acceptaseră catolicismul. Nu s-a opus, de asemenea, nici considerațiilor lui Popea care definise Unirea religioasă ca pe o dezbinare a corpului națiunii. A acceptat chiar și ipoteza că din integrarea în Biserica Romei s-au plămădit și se vor plămădi în continuare și aspecte mai puțin favorabile pentru societatea noastră. Dar, a subliniat tot el, direcțiile pe care le-au deschis deciziile confesionale de la interferența secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea în planul culturii și pentru dezvoltarea spiritului răscumpără din belșug toate eventualele suferințe provocate prin catolicizare. În fond, scria Micu-Moldovan cu nostalgie oarecum romantice, românii nu s-au persecutat și maltratată din cauza confesiunilor lor, ci datorită intrigilor străine care au știut să exploateze un anume egoism caracteristic nației. În mod repetat și nu întâmplător, cu nădejdea că va simula toleranța ortodoxă, el a revenit la exemplul altor popoare separate confesional, dar legate printr-un matur simț cetățenesc și național. S-a declarat optimist în acest sens, argumentând că și românii au avut momentele lor de înțelegere, pe baza cărora, cu puțină ambiție, s-ar putea reinstaura o atmosferă pașnică¹².

Reputatul prelat blăjean nu s-a aruncat hazardat în apărarea Unirii religioase. Argumentele sale sunt mereu de bun simț, cumpănite, eficiente și, unele dintre ele, extrem de valoroase prin actualitatea lor, realitate ușor de sesizat dacă le raportăm la mentalul public al României de astăzi. Pentru un popor ca al nostru, cu obsesia omogenității, ar părea chiar și acum prea înaintate constatările autorului potrivit cărora, în fond, nici o națiune nu poate evita dezbinările din corpul ei, că nici o etnie luminată nu mai caută unitatea credinței și că prin aceasta se definește noua direcție a libertății depline spre care se îndreaptă lumea (probabil comunitatea mondială). După genialul salt ideatic peste vremuri, Micu-Moldovan a revenit la contextul politic al epocii sale, exprimându-și, pe bună dreptate, nedumerirea că românii, deși trăiau sub trei împărați, se plâneau mai mult de dezbinarea confesională decât de cea politică, un act desuet din moment ce nici măcar turcii nu mai agitău flamura verde a profetului spre a stârpi alte credințe. Surprinzător de modernă se dovedește a fi și disocierea parțială pe care el o face între religie și cultură. E adevărat, recunoștea autorul, că o adevărată cultură are ca scop binele și fericirea omului, dar ce înseamnă oare cultură adevărată, în situația în care fiecare își consideră propria religie drept cea adevărată?¹³ Retorica întrebare sublinia, de fapt, gradul mai mare de generalitate a culturii, domeniu în care religiile se înscriu și pe care îl influențează cu specificul lor.

Dintre toate sugestiile inedite ale lui Micu-Moldovan, cea mai temerară a fost aceea care susținea că nici dezbinarea confesională, nici cea politică și nici cea socială nu atrag după ele prăbușirea națiunilor, dând ca exemplu, în acest sens, lumea spaniolă și cea germană. Autorul a făcut, astfel, o nouă trimitere involuntară la epoca actuală, în care multe tabuuri ale istoriilor naționale (inclusiv idealul unității prin anularea diversității) sunt puse în discuție cu mult simț critic, într-un spirit universalist. Chiar dacă exemplele sale nu păreau cele mai potrivite -marile popoare europene, precum cel spaniol sau cel german, depășind cu mult înaintea celor mici idealul uniformității- ele au fost date doar pentru a accentua avertismentul că, în nici un caz, unitatea religiei nu întărește statul¹⁴.

Împotriva acuzei formulate de specialiștii ortodocși (în cazul în speță de Popea) cum că Unirea religioasă a dat expresie unor interese socio-economice și că ar fi avut doar o motivație materială, profesorul blăjean a observat, pe bună dreptate, că lipsesc documentele care să permită o investigație a mentalității epocii. Desigur că presiunile politice exercitate asupra românilor și încercările de

¹¹ În nr. 16-18, din anul 1873. S-a publicat și într-o formă broșată de circa 70 de pagini, la Sibiu, tot în anul 1873.

¹² Ioan Micu-Moldovanu, *Spicuire în istoria bisericească a românilor. Răspuns la contracritica domnului N. Popea*, Blaj, 1873, p. 3-40.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*.

ademenire a lor se impun de la sine în prim-planul desfășurării evenimentelor, dar acestea nu justifică pe deplin catolicizarea și nu constituie cauza unică a transferului confesional. În opinia lui Micu-Moldovan, pare simplist a judeca în acești termeni și pentru că e imposibil a sonda convingerile celor ce acceptaseră propunerile iezuite, orice sentință privind temeiurile deciziilor lui Teofil și Atanasie Anghel s-ar dovedi nejustificată. De altfel, continuă el, problema mare nu este aceea a trecerilor de la o confesiune la alta, care nu au cum dăuna nației, ci egoismul “spurcat” ce prin promovarea urii împiedică înflorirea ambelor credințe și întâlnirea lor pe coordonate naționale¹⁵.

Deși a recunoaște slăbiciunile propriului popor nu e un gest la îndemâna oricărui cercetător al trecutului, pentru a-și menține obiectivitatea, autorul a avut curajul de a insista în această direcție. Astfel, arăta el, dacă nu ar fi existat Unirea religioasă, alte subiecte ar fi dat glas patimilor sau pasiunilor românești (se exemplifica în acest punct cu rivalitățile moldo-muntene din Regat, cu disputele dintre liderii activiști și cei pasiviști ai mișcării naționale din Ardeal și Ungaria etc.) Temperamentul public și politic al poporului nostru nu este însă îngrijorător și nici unic, deoarece și alte națiuni (vezi cazul francezilor) deși au închis capitolul persecuțiilor religioase, patimile lor s-au revărsat în politică și au rămas la fel de mari.

După aceste reflecții surprinzător de actuale, specifice mai degrabă psihologiei sociale și comportamentale, Micu-Moldovan s-a regrupat teoretic pe o linie clasică și moderată de apărare a Unirii religioase. El a pus în lumină formalismul total al structurii mitropolitane ortodoxe din timpul principatului calvin, atotputernicia superintendenței calvine, atribuțiile reduse la minim ale vlădicilor de secol XVII (echivalente cu cele ale unor protopopi din veacul al XIX-lea) și alte aspecte umilitoare pentru biserica română, ce și-a pierdut într-atât esența ortodoxă, încât devenise o instituție secundară unită cu instituția reformată. În acest context, din perspectiva dreptului canonic, deciziile lui Teofil și Atanasie Anghel nu au constituit, în nici un caz, “o trădare”, ci o trecere de la o unire la alta, iar din punct de vedere național, ele au realizat un uriaș salt calitativ care și-a extins efectele până dincolo de anul 1848, efecte reflectate de diferențele mari de cultură și școlarizare dintre uniți și ortodocși¹⁶.

Profesorul blăjean a recunoscut că ortodocșii au fost supuși la persecuții, în veacul al XVIII-lea, de către autorități și de către celelalte confesiuni, dar, în contrapondere, el a subliniat și faptul că nedreptățile respective erau mai vechi decât catolicizarea, își aveau originile într-o perioadă chiar anterioară principatului calvin și, ca atare, nu s-au datorat, în nici un caz, Unirii religioase. Interesante și eficiente în dezbaterea istoriografică sunt și argumentele logice, etice și morale, alăturate de Micu-Moldovan în expunerea sa argumentelor istorice. Dintre ele spicuim doar câteva: nici o biserică nu se poate considera laudabilă, disprețuindu-le pe celelalte și catalogându-le drept condamnabile; nici o religie sau confesiune nu are întâietate asupra celorlalte, nu le poate trata pe acestea ca negațiune a propriei entități și nu se poate lăși fără a avea conștiința stricăciunilor produse celor din jur; nici o credință nu are dreptul să-și susțină extinderea anulându-le celorlalte această posibilitate; religia nu este ereditară, ci e o proprietate câștigată prin sine de fiecare individ (dacă s-ar fi moștenit de la strămoși, poporul român ar fi trebuit să rămână apostat, având în vedere spiritualitatea dacilor și romanilor, sau protestant, luând în considerare uniunea cu calvinii din veacul al XVII-lea) etc.¹⁷

Transformând, pe alocuri, discursul istoric într-unul cotidian, bazat pe raționamente de bun simț ce nu sunt neapărat extrase din câmpul demonstrației de specialitate și renunțând uneori la instrumentarul convențional de cercetare, autorul a făcut lectura textului său mult mai agreabilă și mai captivantă. Desigur, acest mod sincopat de a etala analiza nu dăunează construcției teoretice în ansamblul ei și nu diminuează calitatea investigației, deoarece apelul la faptul istoric rămâne, totuși, prioritar. Din șirul realităților trecutului cu ajutorul cărora Micu-Moldovan l-a contrazis justificat pe Popea, cele mai importante ar fi: și ortodocșii au comis numeroase atrocități contra greco-catolicilor (există documente care reflectă grave abuzuri făcute de ambele tabere); ortodocșii au fost oprimați mai cu seamă de regimul politic, nu de frații lor uniți; nici una dintre cele două mitropolii românești din Ardeal de la sfârșitul secolului al XIX-lea nu putea fi identificată cu vechea mitropolie din timpul principatului calvin, deoarece primele aveau alte profesii de credință; decizia lui Atanasie Anghel și a sinodului său de aderare la Biserica Romei a fost urmată de majoritatea credincioșilor și din acest motiv a dispărut mitropolia ortodoxă, un corp moral neputând exista fără un organism (e unul dintre

¹⁵ *Ibidem.*

¹⁶ *Ibidem.*

¹⁷ *Ibidem.*

puținele puncte slabe ale narațiunii, în acest punct prelatul blăjean exagerând, deoarece era clar că dioceza a fost dizolvată print-un abuz al Curții, că de fapt organismul ortodox nu a dispărut și că, tocmai de aceea, după jumătatea veacului al XVIII-lea, s-a și impus restaurarea instituțională a ierarhiei superioare, cel puțin sub forma unei episcopii) etc.¹⁸

Tot ca o mică parte vulnerabilă a analizei este și aceea care face apel la conscripțiile de preoți din timpul lui Atanasie Anghel și, mai apoi, Inochentie Micu, pentru a demonstra inconsistența comunității ortodoxe ardelenice în raport cu masa celor uniți, în primele decenii ale transferului confesional. Având în vedere împrejurările politice ale epocii, datele consemnărilor statistice respective nu reprezintă nici pe departe certitudini ale unei demonstrații temeinice. După cum nu se poate interpreta ca certitudine nici o altă afirmație a autorului potrivit căreia, până la moartea sa, vlădica Atanasie ar fi deținut rangul de mitropolit unit, în descendența sa directă situându-se, mai târziu, Șuluțiu sau Vancea. Această judecată a lui Micu-Moldovan, deși are pretenția de a fi asertorică, nu depășește nivelul simplei speculații sau al unui artificiu din domeniul dreptului canonic. Suportul istoric real al unui astfel de raționament se lasă încă așteptat, neputându-se structura doar pe câteva trimiteri la titulaturile atât de variate atribuite, înainte sau după 1700, episcopului român din Transilvania. De altfel însuși profesorul blăjean a recunoscut, cu câteva rânduri mai jos (atunci când s-a referit la faptul că nu există probe cum că Leopold I l-ar fi confirmat pe Atanasie Anghel de două ori), că vlădica a primit o singură diplomă imperială, după ce a finalizat Unirea religioasă, și că respectivul act îi recunoștea doar calitatea de episcop¹⁹. Infiltrarea unor contradicții de discurs de acest gen în lucrările tuturor autorilor care au sondat subiectul catolicizării “toleraților” erau însă inerente având în vedere complexitatea și anvergura subiectului, lacunele de documentare, precum și câmpul limitat al metodelor de cercetare de la finele veacului al XIX-lea.

În schimb, s-au dovedit deosebit de consistente, de inedite și de bine documentate referirile lui Micu-Moldovan la donațiile lui Brâncoveanu către biserica română din Transilvania. S-a subliniat, cu privire la această chestiune, că moșia Merișanilor a fost dăruită de domnitorul muntean din averea sa, nu din cea a principatului; s-au prezentat documentele originale de danie -emise la un an după Unirea religioasă- care statutau privilegiile a 20 de ungureni așteptați să se așeze pe domeniul cedat; s-a expus ipoteza potrivit căreia Brâncoveanu, cu toate că pierduse speranța restaurării mitropoliei ortodoxe, a continuat să înzestreze ierarhia română din Ardeal în ideea de a-i prezerva măcar specificul național și s-a încercat să se susțină varianta că bunurile funciare oferite nu s-au retras de către autoritățile Țării Românești, ci că au fost părăsite de episcopia unită la presiunile Curții și ale iezuiților, forțe ce și-au propus să întrerupă legăturile de orice fel dintre românii de pe o parte sau de pe alta a Carpaților²⁰. Desigur, până ca versiunea aceasta a cedării Merișanilor din inițiativa proprie a Bisericii Greco-Catolice să fie inclusă între certitudinile istorice drumul este lung, dar sugestia originală a autorului, temeinic sprijinită documentar, pare plauzibilă, iar argumentația ei îmbracă forme măiestre.

După câteva referiri la situația Unirii religioase în Ungaria Superioară, în secolul al XVII-lea, și la identitatea confesională a lui Petru Partenie, prin care profesorul blăjean demontează cu îndemânare unele teorii ale lui Popea, competența analiză privind cauzele, momentele importante și efectele catolicizării românilor în pragul epocii moderne se încheie, lăsând cititorului impresia că disputa cu reprezentantul istoriografiei ortodoxe a fost tranșată de partea lui Micu-Moldovan.

În realitate, angajarea în polemică nu a constituit un obiectiv în sine pentru reputatul prelat al Blajului, ci mai curând un pretext pentru aprofundarea și valorificarea unor cercetări anterioare legate de evenimentele anilor 1697-1701. Efortul său de restituire a Unirii religioase într-o formă cât mai apropiată de adevărul istoric nu a fost scutit de unele imperfecțiuni (printre care cea mai mare a fost aceea de a interpreta a doua diplomă leopoldină a transferului confesional ca pe un fals iezuit, fără a-i sesiza covârșitoarele implicații naționale). Însă marele merit al acestui onest autor a constat, în primul rând, în insistența sa de a depăși orice suspiciune de abordare partizană. În acest sens, a ajuns chiar să contemple cu un ușor amuzament patimile care se revărsau abundent dinspre ambele “tabere” și devastau literatura de specialitate a epocii. Cu fină ironie, l-a comparat pe ortodoxul Popea cu greco-catolicul Șuluțiu, iar predilecția lor pentru propria confesiune și refuzul de a accepta recunoașterea

¹⁸ *Ibidem.*

¹⁹ *Ibidem.*

²⁰ *Ibidem.*

unor slăbiciuni ale trecutului bisericilor din care făceau parte le-a apreciat de-a dreptul ca pe niște "morburii"²¹.

Nimic mai potrivit decât a încheia prezenta retrospectivă chiar cu gândurile lui Micu-Moldovan, mai sugestive decât orice caracterizare istoriografică pe care i-ar putea-o schița cineva: "Ce se ține de alte imputări, însemnez numai atât: nu am măgulit niciodată pe nimeni, nici nu voi măguli cândva: alegă-se ce se va alege. M-am străduit, fără căutare, a spune adevărul în față, și de aceea mi s-au mai supărat și alții pe lângă domnul Popea; dar bun e Domnul, le va trece la toți și iarăși va fi pace!"²²

ANCA CÂMPIAN

**L'OEUVRE DE IOAN MICU-MOLDOVAN DANS LE CONTEXTE DES DÉBUTS DE LA
POLÉMIQUE HISTORIOGRAPHIQUE CONFESSIONNELLE
L'UNION RELIGIEUSE CONCERNANT**

RÉSUMÉ

La ci-présente recherche envisage seulement la manière méthodologique et stylistique dont le connu homme de l'église de Blaj a écrit ses réflexions concernant le moment où les Roumains sont passés au catholicisme. Nous pouvons facilement remarquer que les plus compétentes appréciations sont esquissées dans le contexte de la polémique portée avec Nicolae Popea, le passionné auteur orthodoxe, et non pas dans son oeuvre didactique ou dans les volumes qui ont valorisé un important matériel d'archive concernant l'histoire de l'église. Un des grands mérites que ceux qui lisent les textes de Micu-Moldovan peuvent lui attribuer est celui que l'auteur n'a jamais évité de débattre aussi les aspects inconnus ou peu favorables à l'Union religieuse, se montrant complètement détaché de l'ardeur qui avait commencé à charger la littérature de spécialité. De la même façon, les remarques théoriques et méthodologiques qu'il fait par rapport au travail de Popea (interprétés par celui-ci d'une manière injuste, malheureusement; comme un affront personnel) ont poussé les recherches d'histoire confessionnelle vers de nouveaux horizons d'argumentation et de démonstration qui ont eu comme conséquence, à l'époque, un véritable saut historiographique. Les lettres écrites par le professeur de Blaj portant sur l'époque de l'évêque Atanasie Anghel sont loin d'être parfaites (parmi d'autres erreurs, par exemple, il n'a pas saisi l'importance nationale du second diplôme léopoldin de l'Union religieuse, document qu'il a considéré comme un faux jésuite, ou bien le fait qu'il a soutenu l'idée que le premier évêque gréco-catholique a porté jusqu'à la fin de ses jours le titre de métropolitaine) d'ailleurs elle ne pouvaient pas l'être, compte tenu de l'époque, qui était encore marquée par des naïvetés romantiques. L'essentiel est que, dans ses ouvrages, Micu-Moldovan s'est donné de la peine à maintenir l'équidistance de ses points de vue et à promouvoir une attitude objective et soutenue de point de vue des archives. Malheureusement, malgré tous les efforts de l'auteur en vue de garder la dispute historiographique dans la sphère des considérations bien réfléchies, l'historiographie confessionnelle se poursuivra par une longue et sombre période d'inacceptables acharnements.

²¹ I. Lupaș, *op. cit.*, *loc. cit.*

²² Ioan Micu-Moldovanu, *Spicuire în istoria bisericească a românilor...*, p. 31.